

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Гевчук Н. С.

У статті проаналізовано підходи до визначення поняття "соціально-освітнє середовище". Представлено складові соціально-освітнього середовища з урахуванням провідних функцій виховання дітей трудових мігрантів. Подано характеристику визначених складових. Обґрунтовано їх зміст щодо виховання дітей трудових мігрантів.

Ключові слова: виховання, середовище, діти трудових мігрантів, соціально-освітнє середовище.

В статье проанализированы подходы к определению понятия "социально-образовательная среда". Представлены составляющие социально-образовательной среды с учетом ведущих функций воспитания детей трудовых мигрантов. Подана характеристика определенных составляющих. Обосновано их содержание относительно воспитания детей трудовых мигрантов.

Ключевые слова: воспитание, среда, дети трудовых мигрантов, социальнообразовательная среда.

Various approaches to the definition of the concept "socio-educational environment" are analyzed in the article. The components of the socio-educational environment considering the main functions of bringing up children of migrant workers are presented. The characteristic features of the determined components are described. Their content in respect of bringing up children of migrant workers is substantiated.

Key words: education, environment, children of migrant workers, socio-educational environment.

В умовах розвитку незалежної української держави, значних політичних, економічних та соціальних змін в усіх сферах життя сучасного українського суспільства виникла необхідність розробки якісно нових теоретико-методологічних підходів та принципів до соціально-виховного процесу у сфері освіти, що сприятимуть взаємодії закладів освіти, сім'ї та суспільства у вихованні дітей, їх адаптації до умов соціального середовища. На вирішення цих завдань спрямовані міжнародне – Конвенція ООН про права дитини та національне законодавство – Конституція України, Закони України "Про освіту", "Про охорону дитинства", "Про соціальну роботу з дітьми та молоддю", Державна національна програма "Освіта (Україна XXI століття)", інформаційні та нормативні матеріали Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

З метою виконання завдань наукового дослідження нами було здійснено аналіз філософської, соціологічної, психолого-педагогічної та соціально-педагогічної літератури з проблеми виховання дітей в умовах соціально-освітнього середовища.

Процес формування, розвитку та становлення сприятливого середовища деталізовано в працях Ш. Амонашвілі, І. Песталоцці, Я. Корчака, В. Сухомлинського, процес інтеграції впливу соціального середовища на розвиток особистості (Л. Буєвої, С. Шацького та ін.), організації цілісного виховного процесу в середовищі (М. Плоткіна, О. Середюка, Л. Цибулько, М. Шакурова та ін.).

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях часто звучить думка про те, що, створюючи для особистості сприятливе середовище як підґрунтя формування індивідуальності, суспільство збагачується і зміцнюється, відкриває широку перспективу з метою свого розвитку. Зміна соціальної ситуації, суспільної свідомості, ціннісних орієнтацій зумовлює пошук нових підходів, пов'язаних не тільки з удосконаленням освіти з урахуванням попереднього досвіду, але й зі створенням сприятливого середовища [3, с. 7].

Ми погоджуємося з тим, що соціальне середовище як сукупність соціальних умов виховання безпосередньо впливає на механізми його регулювання. Зміни у виховному процесі обов'язково обумовлюються реформаціями у структурі та функціонуванні соціального середовища.

На думку А. Капської, у єдиному виховному просторі цілеспрямований педагогічний вплив на соціальне становлення і розвиток молоді здійснюється безпосередньо за допомогою існуючої системи соціальних інститутів, функціональне призначення яких полягає у постановці і реалізації як стратегічних державних цілей, так і ситуативних завдань, що виникають в умовах повсякденного життя [7, с. 89].

У своєму дослідженні ми вважали за необхідне розкрити сутність поняття "соціальне виховання" як процесу, що відбувається у соціально-виховному середовищі. Так, наприклад, А. Мудрик розглядає соціальне виховання як "вирощування" людини в спеціально створених виховних організаціях у процесі планомірного створення умов для її відносно цілеспрямованого позитивного розвитку та ціннісної орієнтації [4, с. 290].

На думку О. Безпалько, соціальне виховання – це створення в суспільстві умов та заходів, спрямованих на оволодіння і засвоєння підростаючим поколінням загальнолюдських і спеціальних знань, соціального досвіду з метою формування в нього соціально-позитивних ціннісних орієнтацій [1, с. 29].

Ж. Петрович визначає соціальне виховання як планомірну та впорядковану допомогу людині у розвитку її природно-творчих сил; наснаження до самовдосконалення, саморозвитку, самореалізації людини у діяльності, спілкуванні, пізнанні, в результаті чого вдосконалюються її психічні та фізичні задатки й виробляється особистісний сенс життя [6, с. 243].

У своїй роботі ми будемо використовувати визначення соціально-освітнього середовища, запропоноване А. Каплею. Соціально-освітнє середовище розглядається автором як одна із домінуючих сфер соціального життя, яка за умови її вдосконалення може стати надійним стабілізуючим фактором у соціокультурному середовищі і в перспективі сприяти його успішному розвитку та успішному розвитку суб'єктів впливу середовища.

Таким чином, *соціально-освітнє середовище* ми визначаємо як систему взаємодії різних соціальних інститутів, що сприяють накопиченню соціального досвіду індивіда, розвитку особистості як структурної одиниці суспільства.

Нами узагальнено характеристики соціально-освітнього середовища (Н. Голованової, Б. Коротяєва, М. Рудь, С. Савченка та ін.):

- матеріально-предметне середовище (території і природні об'єкти, приміщення для різноманітної діяльності, оснащення і обладнання, у т. ч. книги, технічні і мультимедійні засоби, програмні директивні документи, проекти і т. п.);
- освітні заклади на рівні мікросоціуму (навчальні заклади, заклади культури і додаткової освіти, громадські організації, спортивні, дозвільні заклади);
- джерела масової комунікації (теле- і радіопрограми, молодіжні видання, журнали, стіннівки);
- зміст соціально-освітнього простору (соціальний досвід, "закодований" у змісті освіти, у соціокультурній діяльності, спорті, молодіжній субкультурі);
- організацію освітнього простору (суб'єкти освітньої діяльності, режим, організація часу і регламентація життя учасників освітнього простору, форми самоуправління, норми, заповіді, система управління, основи професійної дисципліни) [2, с. 68–9].

У нашому педагогічному дослідженні ми будемо ґрунтуватись на підході С. Савченко до визначення соціально-освітнього середовища як цілісного соціально-педагогічного феномену. Його сутнісною характеристикою є сукупність освітніх, регулювальних, інноваційних і суспільних процесів, які здійснюються освітніми й іншими інститутами, а також усе розмаїття взаємозв'язків, які виникають у процесі соціальних взаємодій, що стосуються соціально-гуманітарної галузі.

Ефективне функціонування соціально-освітнього середовища забезпечується єдністю нормативно-правових, організаційних, мотиваційних, соціокультурних чинників, які сприяють успішній соціалізації особистості.

Таким чином, узагальнивши підходи до визначення понять соціального, освітнього, виховного середовища, ми визначаємо складові соціально-освітнього середовища, представлені на рис. 1.

Ми вважаємо, що у створенні соціально-освітнього середовища велику роль відіграють наступні складові: сім'я як соціальний інститут, загальноосвітній навчальний заклад та мікрорайон.

За визначенням О. Безпалько [1], *сім'я* є першоосновою духовного, економічного та соціального розвитку суспільства. Ми погоджуємось із думкою дослідниці про те, що протягом усього життєвого шляху особистості сім'я є тим найближчим мікросоціальним оточенням, яке опосередковує та визначає своєрідність її життєдіяльності.

Тому, визначаючи складові соціально-освітнього середовища, ми виокремлюємо сім'ю як соціальний інститут, включаючи такі компоненти: цінності, стиль виховання, традиції та звичаї. Формування системи цінностей, українські звичаї та традиції мають стати основою у вихованні дітей трудових мігрантів в умовах соціально-освітнього середовища.

Характеризуючи *загальноосвітній навчальний заклад* як складову соціально-освітнього середовища, ми виокремлюємо такі компоненти, як навчальний процес, виховний процес, позаурочний час.

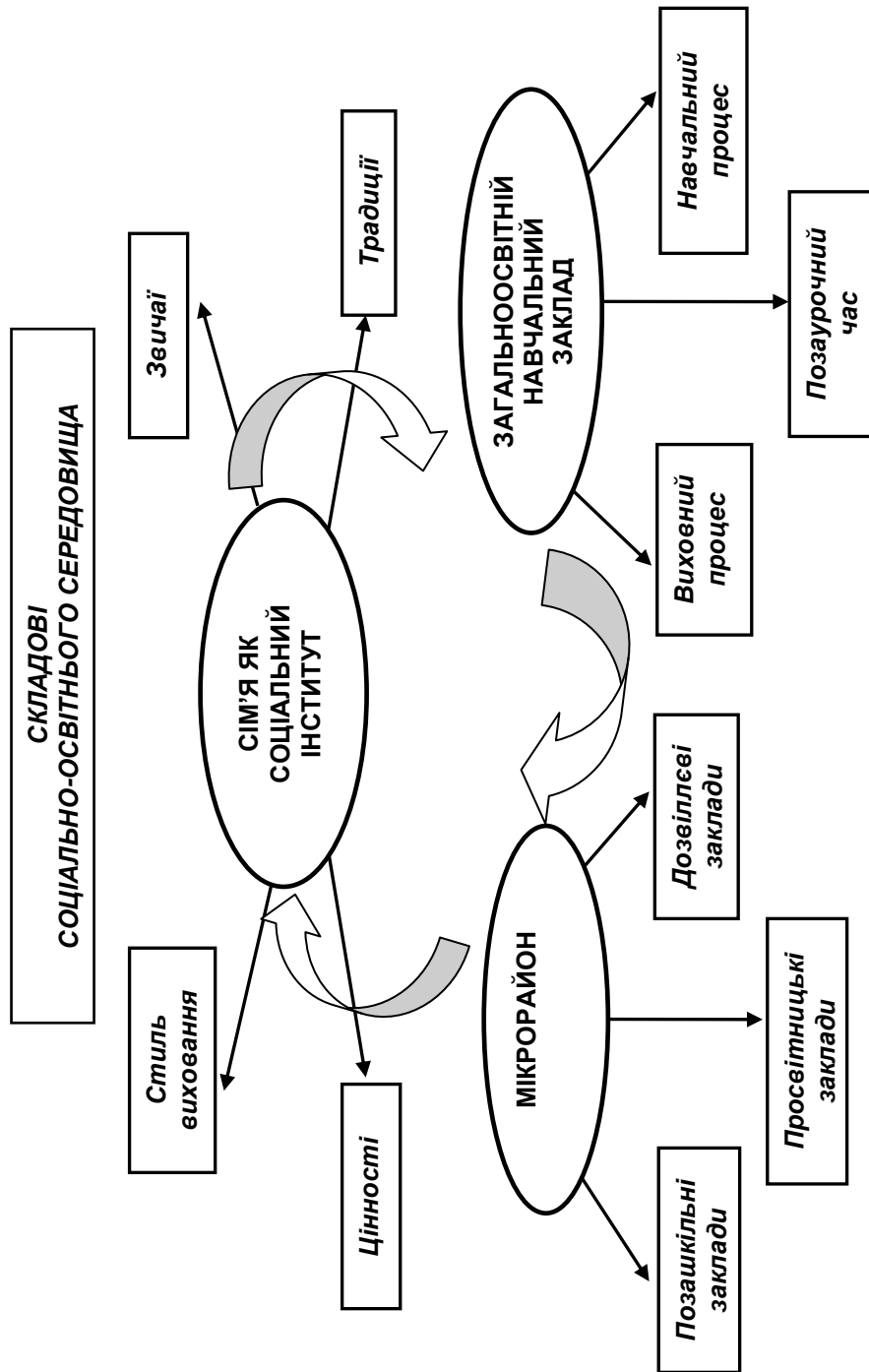

Рис. 1. Складові соціально-освітнього середовища

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України "Про загальноосвітній навчальний заклад", головним його завданням є забезпечення реалізації права громадян на загальну середню освіту, формування і розвиток соціально зрілої, творчої особистості з усвідомленою громадянською позицією, почуттям національної самосвідомості, підготовленої до професійного самовизначення, а також створення умов для оволодіння системою наукових знань про природу, людину і суспільство [4]. Виходячи із даного твердження, ми вважаємо, що саме школа сприятиме успішному вихованню дітей трудових мігрантів, здійснюючи вищезазвані процеси.

Третьою складовою соціально-освітнього середовища ми визначили *мікрорайон* як структуру, що містить позашкільні навчальні заклади (клуби за місцем проживання, спортивні школи, станції юних техніків та натуралістів), просвітницькі заклади (музеї, бібліотеки, виставкові центри, театри та кінотеатри), дозвіллеві заклади (палаці дитячої творчості, парки культури та відпочинку, художні, музичні, хореографічні студії, центри науково-технічної творчості).

На нашу думку, мікрорайон як інфраструктура, що містить в собі позашкільні, просвітницькі та дозвіллеві заклади, сприятиме створенню оптимальних умов для активної суспільної та творчої діяльності дітей трудових мігрантів, до забезпечення їх співробітництва у творчому процесі та самостійній творчості, яка формує пізнавальний інтерес та потребу особистості дитини у подальшому сприйнятті світу.

Працюючи в тісному взаємозв'язку, запропоновані нами складові соціально-освітнього середовища сприятимуть оптимізації процесу виховання дітей трудових мігрантів. Детермінантами цього процесу може виступити й змістове, технологічне забезпечення виховної роботи в умовах загальноосвітнього навчального закладу.

Література

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навч. посіб. / О. В. Безпалько. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.
2. Капля А. М. Організаційно-педагогічні умови соціалізації курсантів у вищому навчальному закладі МНС України : дис. канд. наук : спец. 13.00.05 / НПУ імені М. П. Драгоманова ; Капля А. М. – К., 2008. – 213 с.
3. Макагон О. Е. Організаційно-педагогічні умови створення сприятливого навчально-виховного середовища в загальноосвітньому навчальному закладі : автореф. дис. канд. пед. наук : спец.13.00.01 / ХНПУ імені Г. С. Сковороди ; О. Е. Макагон. – Харків, 2007. – 20 с.
4. Мудрик А. В. Введение в социальную педагогику / А. В. Мудрик. – Изд. 2-е, перераб. – М. : Московский психолого-социальный институт, 2008. – 568 с.
5. Постанова КМУ від 27 серпня 2010 р. № 778 "Про затвердження Положення про загальноосвітній навчальний заклад".
6. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / за заг. ред. проф. І. Д. Звереві. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
7. Соціальна педагогіка / за ред. А. Й. Капської. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 256 с.